

ULUSLARARASI **İLİŞKİLER**

Akademik Dergi

Cilt 9, Sayı 34, Yaz 2012

INTERNATIONAL **RELATIONS**

Academic Journal

Volume 9, Number 34, Summer 2012

ULUSLARARASI **İLİŞKİLER**

ULUSLARARASI İLİŞKİLER hakemli bir dergidir.
INTERNATIONAL RELATIONS is a refereed journal

ULUSLARARASI İLİŞKİLER, aşağıdaki veri tabanlarınca taranmaktadır:
INTERNATIONAL RELATIONS is currently noted in;

*Social Sciences Citation Index (SSCI),
Social Scisearch, Journal Citation Reports/Social Sciences Edition*

International Bibliography of the Social Sciences (IBSS)

International Political Science Abstracts (IPSA),

PAIS International,

International Bibliography of Book Reviews of Scholarly Literature in the Humanities and Social Sciences (IBR),

International Bibliography of Periodical Literature in the Humanities and Social Sciences (IBZ),

*Cambridge Scientific Abstracts-CSA (Sociological Abstracts, Social Services Abstracts, Worldwide Political Science
Abstracts ve Linguistics and Language Behavior Abstracts)*

*Columbia International Affairs Online (CIAO), EBSCO, Gale-Cengage,
Elsevier Bibliographic Databases (GEOBASE, Mosby's Index, SciVerseScopus),*

*Historical Abstracts, Historical Research Index, Index Islamicus, Women's Studies International, Energy Science and
Technology Database, Gender Studies Database, Kaiser Index to Black Resources, Left Index-A CHOICE 2003
Outstanding Academic Title, Ulrich's Periodicals*

*America: History and Life, South African Studies, Middle Eastern and Central Asian Studies, European Sources
Online, Latin American Studies, INFO-LATINOAMERICA,*

*ASOS Index (Akademia Sosyal Bilimler Indeksi), Başkent Üniversitesi Hukuk Veri Tabanı (Law Database),
ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı (Social Sciences Data Base)*

Dergiye yazı göndermek isteyenler için e-posta adresi: makale@uidergisi.com

Tanıtım/Değerlendirilmek üzere dergiye kitap göndermek isteyenler için posta adresi:

Mitat Çelikpala, Uluslararası İlişkiler Dergisi,
Kadir Has Üniversitesi Merkez Kampüs
Kadir Has Caddesi, 34083 Cibali-İSTANBUL

Bireysel abonelik ücreti: 4 sayı için 60 TL
Kurumsal abonelik ücreti: 4 sayı için 250 TL
Abonelik hakkında bilgi için: abone@uidergisi.com

Abone formları derginin arkasındadır.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Cilt 9, Sayı 34, Yaz 2012

Özel Sayı

Türkiye'nin Üyeliğinin 60. Yılında NATO:
Değişim, Dönüşüm, Süreklilik

Misafir Editör: Serhat GÜVENÇ

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN

Türkiye-NATO İttifakının Tarihsel Boyutu

Nur BİLGE-CRISS 1

Atlantik Paketi'nden NATO'ya: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Türkiye'nin Konumu ve Uluslararası Rolü Tartışmalarından Bir Kesit

Lerna K. YANIK 29

Soğuk Savaş'ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik ve Değişim

Selin M. BÖLME 51

NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti

Şener AKTÜRK 73

NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi

Tarık OĞUZLU 99

NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü

Emel G. OKTAY 125

Türk Kamuoyunda NATO Algısı

Ebru Ş. CANAN-SOKULLU 151

NATO'nun Balistik Füze Savunma Sistemi ve Türkiye

Mustafa KİBAROĞLU 183

Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO'nun Yeniden Doğuşu

Salih BIÇAKCI 205

NATO'nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye'nin Olası Konumu

Mehmet Efe BİRESSELİOĞLU 227

INTERNATIONAL RELATIONS

Vol 9, No 34, Summer 2012

Special Issue
60 Years of Turkey's NATO Membership:
Change, Transformation, Continuity
Guest Editor: Serhat GÜVENÇ

CONTENTS

EDITORIAL

<i>Turkey's NATO Alliance: A Historical Perspective</i> Nur BİLGE-CRISS	1
<i>From the Atlantic Pact to NATO: Debating Turkey's Location and Function in the Turkish Grand National Assembly</i> Lerna K. YANIK	29
<i>Military Bases in NATO-US-Turkey Triangle during the Cold War: Change and Continuity</i> Selin M. BÖLME	51
<i>Explaining NATO Enlargement: International Relations Theories and the Dynamics of Domestic Politics in Russia and the United States</i> Şener AKTÜRK	73
<i>Turkey and NATO: An Ambivalent Ally in a Changing Alliance</i> Tarik OĞUZLU	99
<i>Transformation of NATO and Increasing Role of Public Diplomacy</i> Emel G. OKTAY	125
<i>Turkish Public Opinion on NATO</i> Ebru Ş. CANAN-SOKULLU	151
<i>NATO's Ballistic Missile Defence and Turkey</i> Mustafa KİBAROĞLU	183
<i>The Rebirth of NATO between New War and Cyber Security</i> Salih BİÇAKCI	205
<i>NATO's Altering Energy Security Perception: The Possible Position of Turkey</i> Mehmet Efe BİRESSELİOĞLU	227

MİSAFİR EDITÖRDEN,

Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya birlikte üye kabul edildiği 1952 yılında ittifak henüz üç yıllık bir geçmişe sahipti. 60 yıl önce gerçekleşen bu ilk genişleme dalgasıyla, başlangıçta Kuzey Atlantik ve Batı Avrupa'yı kapsayan NATO ittifakının sınırları Güneydoğu Avrupa'ya dek uzanmış oldu. Soğuk Savaş süresince NATO üyeliği Türkiye açısından sadece ülke savunmasına katkısıyla değil, ülkenin Batılı kimliğinin tescili bağlamında da önem taşıyordu. Aynı dönemde ittifaka aidiyetin sorgulandığı, hatta ciddi erozyona uğradığı evreler de yaşandı. Bu sorunlu dönemlere damgasını vuran, Türkiye'nin ittifakın eşitler arasında birinci konumundaki üyesi ABD ile ikili ilişkilerinde Kıbrıs konusunda yaşadığı sorunlardı. Özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası ABD Kongresi'nin uyguladığı silah ambargosu Türkiye'nin Batılı güvenlik sistemiyle bağlarını bir hayli zayıflatmıştı.

Türkiye, Soğuk Savaş'ın bitişine kazanan ittifakın saflarında tanıklık ettiyse de, ülkeyi güvenlik kaygılarının azaldığı değil, arttığı ve ağırlaştığı bir dönemin beklediği kısa sürede ortaya çıktı. Maruz kaldığı bölgesel tehdit ve risklere karşı Türkiye ile dayanışma konusunda ittifakın bazı üyelerinin tereddütleri, 1991 ve 2003'deki iki Irak savaşıyla iyice su yüzüne çıktı. Bu nedenle Türkiye savunma ve güvenliğini ittifaka bel bağlamadan sağlamanın yollarını aradı ve bunda bir ölçüde başarılı oldu. Aynı dönemde NATO üyeliği Türkiye'nin savunma ve güvenlik gereksinimlerine yanıt olmak yerine, Avrupa bütünleşmesine tam anlamıyla eklenememenin doğurduğu boşluğu kısmen telafi edici bir işlev kazandı.

NATO'da üyelik, görevler ve nihayet sorumluluk alanları bakımından kapsamlı bir değişim geçirdi. “Demir Perde”nin öteki tarafındaki ülkelerin büyük bölümü 1999 ve 2004'deki genişleme dalgalarıyla NATO'ya katıldı. Başlangıçta “ortak savunma” ilkesi etrafında kurgulanan NATO, giderek eskinin alan dışı sayılan coğrafyalarında “ortak güvenlik” görevleri üstlenmeye başladı. Balkanlar'dan Afganistan'a, Somali açıklarından Libya'ya dek uzanan geniş bir coğrafyada yürütülen harekâtlar, ittifakın geçirdiği dönüşümün somut birer göstergesidir. Yine bu sürece koşut olarak NATO, kamuoyu desteğini kazanma ya da diğer bir deyişle “gönülleri fethetme” gereksinimini eskisine göre çok daha vurgulu hisseder oldu. İttifakın geçmişinde bu tür ihtiyaçların dile getirildiği olmuştur. Örneğin 1980'lerin başında yumuşamanın (*detente*) Batı kamuoylarında rehavete yol açtığından kaygılanan bir Türk diplomat “1983 senesi NATO üyesi memleketlerde kamuoylarının aydınlatılması senesi olarak ilan edilsin” önerisini bile yapmıştı.¹ Ancak dönüşen NATO artık sadece üye ülkelerin kamuoylarına değil, ittifakın yeni ilgi ve faaliyet alanlarındaki insan topluluklarına da derdini anlatmak zorundadır.

Türkiye'de de gerek karar vericilerin, gerekse kamuoyunun NATO'ya bakışı ciddi bir değişim geçirdi. Berlin Duvarı'nın yıkılışını izleyen aşağı yukarı yirmi yıl boyunca NATO'nun gündemini meşgul eden, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin üyeliği ya da NATO'nun dönüşümü gibi konular Türkiye'de görece düşük ilgi uyandırdı. Buna karşılık

¹ Muharrem Nuri Birgi, “Soğuk Harbe Dair İncelemelere Katkı Olmak Üzere Detente=Yumuşama”, *1980'lerde NATO*, İstanbul, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, 1983, s. 41.

NATO'nun Afganistan misyonu ya da AB-NATO ilişkileri gibi konular ise çok daha hararetle tartışıldı. Belli harekâtlar bağlamında ya da sancılı AB sürecinin bir türev unsuru olarak değil, NATO'nun kendisinin bir tartışma maddesi olarak Türkiye gündemine yeniden girişi, 2010 Lizbon Zirvesi öncesine rastlamaktadır.

NATO'nun gündemine aldığı bir savunma yeteneği projesi bu zirvede Ankara'yı temel bir stratejik tercihin eşiğine getirdi. Kamuoyunda "Füze Kalkanı" olarak bilinen Balistik Füze Savunma Sistemi, Lizbon'da ilan edilecek yeni NATO Stratejik Konsept'inin Türkiye açısından en kritik unsuruydu. Zira bu sistem İran'ın nükleer programına bir yanıt olarak tasarlanmıştı. O aşamaya dek Türk hükümeti İran'ın nükleer programı konusunda müttefiklerinden çok farklı bir çizgi izlemiş; bu çizgisini BM Güvenlik Konseyi'ne dek taşımıştı. Türkiye'nin müttefik olarak güvenilirliğinin sorgulandığı bir arka planda gerçekleşen zirvede Türkiye balistik füze sistemine belli çekincelerle de olsa onay verince, stratejik tercihini NATO'dan yana koymuş oldu. Bir süre sonra bu sisteme ait radarların topraklarında konuşlandırılmasını kabul ederek de tercihini pekiştirmiş oldu.

Lizbon Zirvesi'nin hemen ardından patlak veren Arap Baharı ya da Uyanışı, kısa sürede Füze Kalkanı projesini NATO üyeliği tartışmalarının ana eksenine olmaktan çıkardı. Tunus'ta başlayan, önce Mısır'ı ve daha sonra Libya'yı etkisine alan büyük değişim dalgası, Türkiye'nin yeni dış politika seçkinlerinin NATO algısını ister istemez etkiledi. BM Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararını olabildiğince geniş yorumlayan Fransa ve İngiltere'nin Libya Lideri Kaddafi'ye bağlı kuvvetlere karşı giriştiği hava harekâtı, Türkiye'yi hem hazırlıksız yakaladı hem de etkili olmaya çalıştığı bir coğrafyada neredeyse tamamen dışlanma noktasına getirdi. Bu aşamadan sonra NATO'nun devreye girmesinin en hararetli savunucuları arasına katılan Türkiye, ittifakın bölgesel güç denklemlerinde kendisine sağladığı imkânları yeniden keşfetti. Baharın ya da uyanışın şimdilik en son durağı gibi duran Suriye'den kaynaklanan güvenlik risklerine karşı, Ankara'nın NATO Antlaşması'nın 5. Maddesine giderek daha fazla gönderme yapması, ittifaka ilişkin algının en azından seçkinler düzeyinde (ve olumlu yönde) değişmeye başladığını ortaya koymaktadır.

Ancak dış politika seçkinlerinin NATO algısını bir ölçüde dönüştüren bu gelişmelerin Türk kamuoyunda karşılık bulduğunu söylemek henüz mümkün değildir. 2004 yılından beri Türkiye'yi de içeren Transatlantik Eğilimler araştırmalarına göre, üye ülke hakları arasında NATO hakkında en olumsuz görüşe sahip olanlar Türklerdir. Tüm bunlara rağmen, 2012'de ittifaka üyeliği 60 yılı deviren Türkiye'de uzun bir sessizliğin ardından NATO, hem günlük hem de akademik tartışmaların odağına yerleşti.

Tartışmaya nitelikli ve farklı perspektiflerden katkı getirebilmek amacıyla, 10 özgün makaleyi içeren bu özel sayıyla karşınızdayız. Makaleler konu, yöntem, kavram ve kuram açısından çeşitlilik arz etmektedir. Bunların bazıları, 20 Aralık 2011'de Kadir Has Üniversitesi'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen "60. Yılında Türkiye'nin NATO Üyeliği" başlıklı bir çalıştayda sunuldu ve tartışıldı. Bu çalıştay, kavramsal ve kuramsal çıkış noktaları birbirinden ne kadar farklı olursa olsun, katılımcıların etkileşimine olanak sağlayarak ortak temaların ve tartışma eksenlerinin belirginleşmesine katkıda bulundu.